

**THEORETICAL CONSIDERATIONS AND OF ADMINISTRATIVE -
LEGISLATIVE ORDER CONCERNING THE FRAME CREATED FOR THE
DEPLOYMENT OF THE CULTURAL LIFE IN THE POSTBELIC
VOJVODINE**

**CONSIDERATIONS THEORIQUES ET D'ORDRE ADMINISTRATIF –
LEGISLATIF EN CE QUI CONCERNE LE ASPECT
DU *CREER* DES *CADRES* POUR DÉROULEMENT DE LA VIE
CULTURELLE EN L'APRÈS-GUERRE VOÏVODINE**

**CONSIDERAȚII TEORETICE ȘI DE ORDIN ADMINISTRATIV-
LEGISLATIV CU PRIVIRE LA CADRUL CREAT PENTRU
DESFĂȘURAREA VIEȚII CULTURALE ÎN VOIVODINA POSTBELICĂ**

Dorinel STAN,
Școala Elementară „Olga Petrov Radišići”,
Str. Vuka Karadžića nr. 8,
Vârșeț, Serbia
sdorinel@gmail.com

Abstract

The culture as the base of the ethnic identity of the Romanians, on the one hand, represents the perpetuation and development of the capacity of cultural creation of the Romanian community in an adequate institutionalized frame, and on the other hand, it represented the exchange of cultural values between the national minorities from Serbia, the contouring of the inter-ethnic values of partnership. The cultural activity, as a social heritage, represents the assembly of values, behaviors and institutions of the human group in the case of the Romanians from Serbia, inherited, respectively shared with the purpose of developing the feeling of belonging to a joint, multi-lingual and multicultural society. The cultural-artistic life of the Romanians from the Vojvodine has gathered in time multiple images, some of them idyllic, other opportunistic, aspects which can disturb the state of the uncertain spirits, but which in the same time sketch the frame lines of the profile of the Romanian ethnos and express the main argument of the rationality of existing in the Vojvodinian specific. The cultural-artistic activity was the only form organized by the cultural activity, which persisted in time and in a special cultural space, contoured by the fight for keeping the cultural, spiritual and personal identity, the cultivation and proximity to the model of the Romanian culture and civilization, through school, church, press and culture in assembly. The post-bellum period meant the continuation of the cultural activity, in a very unpredictable period and in new conditions, imposed by the socio-political and economic situation from the country, but also by the international relations, respectively the reorganization of the cultural life.

Résumé

La culture comme le fondement de l'identité ethnique des roumains, d'un côté, représente la perpétuation et développement des capacités créatives culturelles de la communauté roumaine, dans un cadre institutionnel approprié, et d'un autre côté signifie l'échange de valeurs culturelles entre les minorités nationales de la Serbie, le développement des liens inter-ethniques de partenariat. L'activité culturelle, comme héritage social, représente un ensemble de valeurs, comportements et institutions du groupe humain dans le cas des Roumains en Serbie, héréditaire ou

partagé en termes sociaux. Il existe une culture unique, spécifique des Roumains en Serbie, qui a été formé avec le but de développer un sentiment d'appartenance à une société cohésive, multilinguistique et multiculturelle. La vie culturelle-artistique des Roumains en Voïvodine accumulés au fil du temps des images multiples, quelques idylliques, autres opportunistes, des facettes qui peuvent perturber l'état des esprits incertains, mais qui dans même temps présente le cadre défini de l'origine roumaine et exprime l'argument principal de la raison d'exister dans voïvodian spécifique. L'activité culturelle-artistique était la seule forme organisée d'activité culturelle qui a persisté dans un espace culturel unique et dans le temps, façonnée par la lutte pour préserver leur patrimoine culturel, spirituel et leur modèle de culture, de la propriété de civilisation roumaine, par l'école, l'église, les medias dans son ensemble. L'après-guerre signifiait la poursuite des activités culturelles, dans une période très imprévisible et dans des nouvelles conditions imposées par la situation socio-politique et économique dans le pays, et dans les relations internationales respectif la réorganisation de la vie culturelle.

Rezumat

Cultura ca temelia identității etnice a românilor, de pe o parte, reprezintă perpetuarea și dezvoltarea capacității de creație culturală a comunității românești, într-un cadru instituționalizat adecvat, iar pe de altă parte, a însemnat schimbul de valori culturale între minoritățile naționale din Serbia, desăvârșirea legăturilor inter-etnice de parteneriat. Activitatea culturală, ca moștenire socială, reprezintă ansamblul de valori, comportamente și instituții ale grupului uman în cazul românilor din serbia, moștenit, respectiv împărtășit în plan social. Există o cultură unică, specifică românilor din Serbia, care s-a format în scopul dezvoltării sentimentului de apartenență la o societate solidară, plurilingvistică și multiculturală. Viața cultural-artistică a românilor din Voivodina a acumulat în timp imagini multiple, unele idilice, altele oportuniste, fațete care pot tulbura starea spiritelor incerte, dar care în același timp schițează liniile de cadru ale profilului etniei românești și exprimă principalul argument al rațiunii de a exista în specificul voivodinean. Activitatea cultural-artistică a fost singura formă organizată de activitate culturală care a persistat într-un spațiu cultural aparte și în timp, conturat de lupta pentru păstrarea identității culturale, spirituale și proprii, cultivarea și apropierea de modelul culturii și civilizației românești, prin școală, biserică, presă și cultură în ansamblu. Perioada postbelică a însemnat continuarea activității culturale, într-o perioadă foarte imprevizibilă și în condiții noi, impuse de situația socio-politică și economică din țară, dar și de relațiile internaționale, respectiv reorganizarea vieții culturale.

Keywords: *Voivodine, the Romanian people from Serbia, the cultural-artistic activity*

Mots-clés: *Voïvodine, les Roumains en Serbie, l'activité culturelle-artistique*

Cuvinte cheie: *Voivodina, poporul român din Serbia, activitatea cultural-artistică*

În fiecare etapă istorică, românii din Serbia au avut și au practicat o cultură autentică, cu un profil propriu și cu o individualitate puternică, s-au afirmat pe plan național și internațional, iar activitatea culturală a fost un proces creator de valori și un factor modelator de conștiință națională și umană.

După 1944, treptat regimul comunist iugoslav (dar și cel din România) a desființat vechile instituții de cultură, impunând apariția altora care să îi deservească ideologia. Banatul avea forțe artistice remarcabile, în special în mediul rural. Aproape nu era localitate unde să nu existe formație corală, formație de călușari, de jocuri populare. În satele românești existau zeci de coruri și fanfare care aveau activități permanente, organizau spectacole folclorice și petreceri populare, reuniuni zonale corale etc. În Banat, în mediul sătesc, a existat o bogată activitate cultural-artistică în

perioada interbelică, iar regimul comunist urmărea de fapt să se îndepărteze de cultura spirituală pentru a putea aservi arta și cultura propriilor interese ideologice de dominare spirituală.[1]

În condițiile nou create, după terminarea celui de-al doilea război mondial, s-au produs mari schimbări în activitatea culturală și a artei amatoare, în primul rând când este vorba de organizare, opțiuni ideologică și constrângeri în acest sens, repertoriu, conducerea cadrelor (dirijarea).[2] Populația românească din Voivodina este cuprinsă în noua orânduire de stat, care s-a instalat la putere pe întreg teritoriul iugoslav.[3] Din numărul de 18 milioane de locuitori ai Iugoslaviei în anul 1958, ceva mai mult de 12% sunt aparținători ai minorităților naționale. După recensământul din 1953, reiese următoarele: albanezi (șiptari) – 754000, maghiari – 502000, turci – 260000, slovaci – 85000, români – 60000, ruteni – 37000, italieni – 36000, cehi – 35000, ruși – 12000 și alte grupe mici. La începutul existenței Iugoslaviei, aparținătorilor minorităților naționale le sunt recunoscute toate drepturile cetățenești.[4] Constituția din anul 1946 spune: „Toții cetățenii R.F.P. Iugoslavia sunt egali în fața legii și se bucură de drepturi egale, indiferent de naționalitate, rasă și confesiune. Se consideră act penal și contrar Constituției orice act prin care cetățenilor li se dau privilegii, sau li se îngrădesc drepturile elementare.”(Art. 21)

”Toți cetățenii, fără deosebire de sex, naționalitate, rasă, confesiune, gradul de instrucție și localitatea de domiciliu, care au împlinit vârsta de 18 ani, au dreptul să aleagă și să fie aleși în toate organele autorității de stat” (Art. 23) și ”tuturor le sunt accesibile în condiții legale toate funcțiile publice” (Art. 33).[5]

Corurile care aveau o tradiție bogată în Banatul istoric (primul cor în această parte a Banatului a fost înființat la Coștei și Mărcovăț, 1869),[6] precum și grupurile vocale care au activat în cadrul societăților n-au mai interpretat cântece laice și religioase și n-au mai fost admise în biserici; cu toate că în continuare au funcționat aparte de societățile culturale, corurile bisericesti au fost compuse din aceleași persoane care au fost membrii societăților culturale, inclusiv în rândul țăranilor. Când este vorba de preoții, care în perioada interbelică au fost purtătorii, organizatorii și coordonatorii întregii vieți culturale la sat, în perioada postbelică erau îndepărtați din întreaga viață culturală, limitându-se activitatea lor culturală doar la corurile bisericesti (strană) și organizații asemănătoare pe lângă Sf. Lăcaș. Referitor la repertoriu, tot ceea ce n-a corespuns ideologiei autorităților care s-au instalat la putere a fost eliminat, îndeosebi tot ce punea în evidență apartenența și identitatea etnică, care în trecut a folosit la întărirea și afirmarea conștiinței naționale, dar s-a insistat pe temele istorice P.C.I., L.E.N. (Partidul Comunist Iugoslav; Lupta de Eliberare Națională) și lupta socialistă a Iugoslaviei cu accent pe lozinca „*Frăția și Unitatea popoarelor și naționalităților*” și pe cultul lui Iosip Broz Tito.[7]

La a II-a sesiune C.A.E.N.I., (Consiliul Antifascist de Eliberare Națională a Iugoslaviei) punctul 4 din *Decretul constituirii Iugoslaviei pe principiul federalismului* spune:

4.) ”*Minorităților naționale în Iugoslavia le sunt asigurate toate drepturile naționale*”. În Iugoslavia postbelică, relația față de minorități în nicio etapă a dezvoltării n-au depins de relațiile internaționale ale statului cu statele învecinate, iar în anul 1948, odată cu Rezoluția Informbiroului, au ajuns la expresivitate.[8]

Societățile culturale și asociațiile s-au reînnoit încă spre sfârșitul operațiilor de luptă pe teritoriul Iugoslaviei. Ele, în această perioadă, funcționau în componența Frontului Popular Iugoslav de Eliberare. Totuși, la reorganizarea, adică la reînregistrarea lor, s-a ajuns abia la sfârșitul primăverii 1945. Prin decizia Secției pentru învățământ CPENV (Comitetul Principal de Eliberare Națională a Voivodinei) m.1832 din 14 mai 1945, s-a cerut ca toate societățile cultural-instructive, organizațiile sau instituțiile din Voivodina, care doresc să continue sau să-și reactiveze ființarea, până pe 15 iunie 1945 trebuiau să depună regulamentul, în cadrul Comitetului Popular Local de eliberare și procesul verbal de la ultima adunare generală a societății respective. În „Monitorul Oficial” de stat din 26 iunie 1946, referitor la asociațiile culturale, tehnice, sportive, articolul 13 din lege preciza prevederile impuse cetățenilor pentru înființarea asociației. Cererea se depune la organele competente, în dependență de extinderea teritorială a activității (localitate, cerc, provincie, republică, mai multe republici). Dacă cererea are neajunsuri, se înapoiază expeditorului pentru

înlăturarea sau îndreptarea lor. În continuare, articolul 14 din lege, privitor la cererea de înființare a asociației, se cere obligatoriu să fie semnată de cel puțin zece fondatori, care pot fi doar cetățenii cu drept de vot. Odată cu cererea se depune programul și regulamentul asociației (uniunii), care conform articolului 15, trebuie să conțină următoarele:

- a. Denumirea, sediul și raza de activitate.
- b. Țelul uniunii (asociației) și mijloacele de obținere a lui.
- c. Organizarea și modul alcătuirii conducerii uniunii, respectiv modul în care se formulează concluziile.
- d. Ordonanța cu privire la intrarea în membră (rândul membrilor) asociației și părăsirea ei.
- e. Drepturile și obligațiile membrilor.
- f. Reprezentarea asociației.
- g. Simbolurile, sigiliu și altele.
- h. Izvoarele materiale de resurse ale (uniunii) și soarta, (evidența și gestiunea) bunurilor proprietate în cazul încetării activității uniunii.

Articolul 16 spune, că în conducerea asociației trebuie să fie cel puțin 8 membri. Organele competente, conform cu articolul 13 al acestei legi, emit în perioada 30 de zile, decizie referitoare la autorizarea sau neaprobarea uniunii. Dacă în timpul prevăzut de lege, nu se aduce o hotărâre, se consideră aprobată cererea asociației.

Organele de stat autorizate, conform articolului 18, interzic înființarea și activitatea acelor uniuni (asociații) care merg spre schimbarea și distrugerea orânduirii de stat, au scopuri antidemocratice sau folosesc la provocări pe bază rasială, religioasă, ori liderii asociației sunt purtătorii unei astfel de activități. Tot la fel, se poate interzice activitatea dacă nu corespunde cu programul declarat. Proprietățile uniunii (asociației) care au existat și funcționat înainte de 6 aprilie 1941 sau care au fost înființate în timpul ocupației germane, iar activitatea este interzisă din cauza trăsăturilor fasciste, colaborarea cu germanii sau din cauza programei și scopului care este împotriva cuceririlor L.E.N. (Lupta de Eliberare Națională) s-au confiscat în folosul statului.

Toate uniunile (asociațiile) care au funcționat înainte de 6 aprilie 1941, dar nu s-au anunțat să-și reia activitatea până la promulgarea legii, puteau pe parcurs de 6 luni de la emiterea ei să-și înainteze cererea.[9]

Un an mai târziu (1947) s-au modificat unele articole din lege (aliniate), privind asociațiile, dar esența a rămas aceeași, practic statul a devenit proprietar al pasivelor și activelor organizațiilor, asociațiilor și uniunilor. Bunurile confiscate au fost date noilor asociații și uniuni, înființate în această perioadă pe criterii noi ideologico-politice.[10]

În contextul socio-politic de după cel de-al doilea război mondial se înființează în 1945 „Uniunea Culturală a Românilor” cu rolul de a coordona rezolvarea problemelor culturale.[11] Sediul societăților culturale au fost căminele culturale. Întreținerea căminului cultural aparține competențelor comitetului popular local, iar pentru acoperirea cheltuielilor căminului au contribuit toate organizațiile care au fost repartizate să beneficieze de el. Comitetul cultural-instructiv local desemnează din membrii săi o secție pentru Căminul cultural, care se preocupă de clădire, mobilier, rechizite și bunurile căminului, supraveghează personalul, întocmește și controlează bugetul căminului. Pe baza autorizării Comitetului Popular Local se coordonează activitățile organizațiilor arondate la respectivul cămin. Persoana salariată, dacă este nevoie, o numește Comitetul Popular la propunerea secției pentru Comitetul Cultural.[12]

Celor mai numeroase minorități naționale din Serbia (albaneză și maghiară) egalitatea în drepturi le este garantată și prin faptul că regiunile populate de aceste minorități sunt autonome, este vorba de Regiunea Autonomă Kosovo și Metohia și Provincia Autonomă Voivodina.

Unitățile autonome au corpuri reprezentative eligibile și comitete (consilii) executive proprii. Cetățenii puteau folosi limba lor maternă în fața organelor administrative și judiciare. Acolo unde într-o unitate administrativă aparținând minorității naționale sunt în majoritate, limba lor este și limbă oficială, iar administrația publică (în comună sau cerc) oficiază în două limbi, în limba minorității naționale și în limba majorității din republică (sârbo-croată, slovenă și macedonă).[13]

Din Anteproiectul Constituției pentru Serbia și Iugoslavia, reiese că apartenența națională este ceva real, ce se va menține și că nu poate fi vorba de fomarea unei noi națiuni iugoslave în locul celor existente. Iugoslavii nu sunt numai cele cinci popoare ale Iugoslaviei, ci și maghiarii, românii, bulgarii, italienii etc. Toate popoarele și minoritățile naționale au în comun apartenența la comunitatea iugoslavă și se bucură de aceleași drepturi și datorii.[14] În Constituția Serbiei locul, poziția și drepturile minorităților naționale sunt tratate în articolele 92, 93 și 94.

„Șiptarii, maghiarii, slovacii, bulgarii, românii, turcii, rutenii și ceilalți aparținători care trăiesc în R. Serbia ca cetățeni ai Serbiei sunt egali în drepturi și datorii, stabilite prin Constituție și lege, cu cetățenii de naționalitate sârbească, bucurându-se de folosirea limbii lor, manifestare și dezvoltarea culturii și de înființarea instituțiilor care asigură acest drept. Apărarea acestor drepturi ale minorităților naționale este asigurată de comunitatea socială” (Art. 92)

„Pe teritoriile în care trăiește un număr mare de aparținători ai minorităților naționale se înființează școli primare sau despărțăminte în care învățământul se desfășoară în limba minorității naționale respective. Aparținătorilor minorităților naționale le este asigurată în concordanță cu posibilitățile și condițiile comunității sociale învățământul în limba minorității naționale și în școlile de specialitate și licee. (Art. 93)

În Articolul 94 este prevăzută posibilitatea publicării actelor și deciziilor organelor autorității în limba minoritară. Dreptul folosirii limbii materne în fața organelor de stat și în administrație.[15]

La jumătatea secolului al XX-lea, în toată Voivodina se înființează societăți cultural-artistice, cultural-instructive independente, precum și societăți culturale de tineret și sindicate și chiar în cadrul cooperativelor agricole. Problema cu care s-au confruntat ele în toți acești ani o reprezintă obținerea spațiului adecvat, adică incintele pentru desfășurarea activităților societăților și asociațiilor culturale, precum și sediile instituțiilor culturale. În cercul Cuvin, nicio societate culturală, în anul 1951, nu dispunea de edificiu propriu, iar activitatea s-a desfășurat în căminele sindicatelor sau așa numite cămine culturale care erau folosite pentru conferințe și alte necesități.[16]

Dacă am face o analiză a vieții culturale în perioada 1945-1962 în comunele (județele) cu populație românească, am constata că s-a simțit lipsa unei activități mai intense, sistematice, pe o scară mai largă. Problema de bază consta în lipsa programelor de acțiune privind dezvoltarea vieții culturale, dar mai ales lipsa coordonării activității între societățile culturale, teatrele de amatori, universitățile populare, căminele culturale etc. Pentru instituțiile din domeniul culturii au fost desemnate încă în anul 1955 primele organe de autoconducere, prin adoptarea *Legii cu privire la autoconducerea instituțiilor culturale*. Analizând întregul mecanism de autoconducere din domeniul cultural este evidentă varietatea de forme prin care s-a desfășurat întreaga activitate. Pe lângă consilii, ca organe de autoconducere sociale care au fost desemnate în cadrul bibliotecilor, căminelor culturale, muzeelor, arhivelor și teatrului și care au fost validate de inițiatorul legal – Adunările comunale, mai existau și diferite comitete și consilii în cadrul societăților de amatori, al secțiilor cluburilor, sălilor de lectură, al universităților populare etc.

Numărul membrilor consiliilor a fost adesea între 7 și 13 în dependență de mărimea sau gradul de dezvoltare a instituției. În componența consiliilor culturale predomină o anumită categorie de cetățeni (activiști culturali, funcționari). Un exemplu îl constituie cercul Panciova, unde din 462 de membri ai organelor de autoconducere 255 (55%) sunt activiști culturali. Agricultorii și muncitorii sunt puțin reprezentați. Totuși, în perioada anilor 1960-1970 în unele consilii ale căminelor culturale a existat o deschidere spre mediul local. Pe de altă parte, încadrarea tineretului în aceste organe nu a satisfăcut cerințele. Din 462 (cercul Panciova) de membri ai consiliilor, doar 28 sunt tineri. În ceea ce privește volumul și conținutul activității existau mari diferențe, determinate de poziția sau gradul de dezvoltare practică, politică a instituției și componentele ei, precum și competența factorilor de decizie. Consiliile care au reușit în activitatea lor să cunoască problemele instituției, să vadă necesitățile și să aprecieze cerințele mediului au obținut rezultate satisfăcătoare, afirmându-se în mod continuu. În concluzie, ele s-au întâlnit mai des, iar conținutul

lor a fost variat. În genere, rolul consiliilor instituțiilor culturale s-a concretizat în dezbaterile diverselor probleme de la înființarea cluburilor, sălilor de lectură, a galeriilor de artă plastică, precum conținutul programelor, calitatea estetică, artistică și ideologică. Ele au analizat repertoriul cinematografelelor, structura fondurilor de carte și politica procurării cărților noi. Tot la fel, s-a analizat și sistemul de repartiție internă și de remunerare care adesea a fost în centrul preocupărilor.[17]

La ultima sesiune a Adunării Naționale Federale din 1962, un ecou național și internațional deosebit a avut *Legea de amnistiere*. Parlamentul Iugoslav a adoptat un act de mare amploare care se refera la circa 150000 de oameni, scoși de sub urmărire penală.[18]

Pentru desfășurarea activității S.C.A. aveau statut, în baza căruia funcționau, desfășurându-și activitatea culturală, artistică și instructivă.[19] Astfel, în anul 1961 Adunarea Societății Cultural-Artistice „Crișan” din Cuvin a luat hotărârea de a se adopta un statut nou al S.C.A. din localitate, care își păstrează vechea denumire, continuându-și activitatea. (Unele S.C.A. românești pe parcursul anilor și-au schimbat denumirile din motive politice, sau din alte motive). Exemplu este S.C.A. „Valeriu Docna” din Satu Nou, S.C.A. „Petru Albu” din Vârșeț etc.

Statutul adoptat pe 6 iulie prevedea, conform legii, scopul și sarcinile, teritoriul, sediul, lista fondatorilor etc. Articolele 7 și 8 din Statutul S.C.A. „Crișan”, referitor la membrii societății, au menționat că există trei categorii:

- I. – Activi
- II. – Ajutători
- III. – Onorifici

Toți membrii indiferent de categorie aveau drepturi și obligații. În ceea ce privește organizarea și organele societății, capitolul IV din Statut (art. 13-33) definește amănunțit atribuțiile și competențele Adunării Generale, Consiliului de administrație și Comisiei de control. Conform articolului 16, Adunarea societății este convocată de președinte cu 10 zile înaintea termenului stabilit, iar odată cu invitația se trimite și ordinea de zi propusă.

În articolul 21 se precizează hotărârile pe care le ia Adunarea generală:

1. Adoptă statutul, completările și schimbările lui.
2. Alege și eliberează din funcție membrii Consiliului de administrație și Comisiei de control.
3. Alcătuiește planul și programul de activitate.
4. Adoptă planul financiar și bugetul.
5. Hotărăște despre proprietatea societății.
6. Decide referitor la recunoașterea oficială a meritelor excepționale și proclamarea membrilor de onoare.
7. Aduce hotărâri cu privire la structura societății.
8. Efectuează și alte activități prevăzute și admise de statut, lege și norme.

Mandatul unui membru din Consiliul de administrație și Comisiei de control durează 2 ani (art. 29). Un capitol important îl reprezintă mijloacele și finanțarea activității. Aici sunt prevăzute veniturile societății din cotizațiile membrilor, din serbări, concerte, donații (instituții culturale și organizații), cadouri, activități muzicale, colecte și prin contribuții. Societatea se stinge, dacă au rămas mai puțin de 10 membri, iar proprietățile ei se transferă la Comunitatea locală.[20]

O problemă serioasă a fost încadrarea și antrenarea femeilor în activitatea Căminelor Culturale, unde se constata o prezență pasivă doar la unele emisiuni din programul de televizor și la anumite conferințe sau la adunările alegătorilor, din cauza deprinderilor și mentalității de la sat, cum a fost cazul la Doloave, dar și în alte localități cu populație românească.[21]

Finanțarea activității culturale depindea de activitate și succese. Societățile Culturale și Căminele culturale se autofinanțau din veniturile pe care le realizau prezentând diferite programe. Pe lângă aceasta, Fondul pentru Cultură acorda în fiecare an mijloace financiare societăților și căminelor culturale: criteriul pentru repartizarea mijloacelor era volumul, calitatea și diversitatea activității desfășurate și amploarea succeselor obținute. În felul acesta s-a stimulat activitatea culturală și s-au

creat condiții favorabile acolo unde se simțea nevoia culturală specifică. La nivel comunal, Fondul pentru cultură se forma din 2,5 la sută din veniturile cadastrale ale agricultorilor individuali.

În acest interval de timp (1945-1962) au fost adoptate legi cu mari drepturi minoritare, dar ele aveau să fie în realitatea cotidiană micșorate din lipsă de mijloace materiale, cu toate că țara primea ajutoare străine pentru dezvoltarea popoarelor constituante, dar și a minorităților naționale. Minoritatea română din Voivodina nu numai datorită ajutorului societății, ci mai ales datorită cadrelor pe care le-a ridicat cu proprie putere a obținut cele mai mari rezultate cultural-artistice și în planul creației literare și științifice.

Procesul de liberalizare a tuturor sferelor vieții, început în anii șaizeci ai secolului trecut, odată cu deschiderea spre occident a Iugoslaviei și normalizarea relațiilor cu Pactul de la Varșovia, a creat condiții prielnice de dezvoltare comunitară în Voivodina, încadrarea individului în ansamblul cultural, în limitele acceptate și raționale ale valorilor universale, naționale și multietnice. [22]

Referințe bibliografice

- [1] Ioan Viorel Boldureanu, *Cultura populară bănățeană*, Timișoara, Editura Mirton, 2004, p. 141
- [2] "Lumina", decembrie-ianuarie 1975, p. 23
- [3] Costa Roșu, *Personalități românești din Voivodina*, Pancevo, Editura "Libertatea", 2004, p. 49
- [4] Aleș Bebie, *Minoritățile naționale în condițiile de egalitate în drepturi*, "Libertatea", 23 octombrie, 1958, p. 7
- [5] *Constituția din 1946*
- [6] Cornel Mata, *Monografia Voivodințului*, Vârșeț, 2007, p. 211
- [7] Mirča Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945-1952*, 2008, p. 188
- [8] Laszlo Rehak, *Realizacija nacionalnog statusa pripadnika narodnosti u novoj Jugoslaviji, posebno rumuna, S.LR.- Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina*, Zrenjanin, *Societatea de Limba Română*, 1973, p.4
- [9] *Buletinul Oficial al R.P.F.I.* din 25 august 1946, nr.51, p. 588-589
- [10] *Buletinul Oficial al R.P.F.I.* din 29 1947, nr.29, p. 329
- [11] "Lumina", Panciova, nr.6-9, 1994, p. 49
- [12] Mirča Maran, *Kulturne prilike kod rumuna u Banatu 1945-1952*, 2008, p. 210
- [13] "Medjunarodna politika", nr.255, 16 noiembrie, 1960 (apare în limba sârbo-croată, engleză, franceză, spaniolă, germană și rusă).
- [14] "Komunist", nr.289, Belgrad, anul 1962, p. 59
- [15] *Anteproiectul Constituției din 1962*
- [16] Zaharije Mohara, *Rumuni u Kovinu*, Kovin, 2009, pag 95
- [17] "Libertatea", Vârșeț, 29 februarie 1963, p. 6
- [18] "Libertatea", 26 martie, 1962, p. 7
- [19] Aurel Bojin, *Lăutarii de altădată*, Seleuș – Comunitatea Locală, 2000, p. 53
- [20] Arhiva Bibliotecii din Cuvin, *Statutul Societății Culturale „Crișan”*
- [21] "Libertatea", 15 ianuarie 1960, p. 5
- [22] Actele Simpozionului "Banatul - trecut istoric și cultural", (Novi Sad – Reșița), Timișoara, Editura Marineasa, 2005, p. 129

